

۱۳۹۷۷۹۵

بزهکاری اطفال و نوجوانان

بر اساس قوانین مجازات اسلامی و آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
و اصلاحیه ۱۳۹۴

مؤلف:

دکتر هوشنگ شایبانی

عضو هیئت علمی دانشگاه

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	شامبیاتی، هوشنگ
عنوان و نام پدید آور	بزهکاری اطفال و نوجوانان/هوشنگ شامبیاتی
مشخصات نشر	تهران: مجد، ۱۳۹۴.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۸۸-۶
موضوع	نوجوانان بزهکار
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ ب۲ش/ HV۹۰۷۶
رده بندی دیویی	۳۶۴/۳۶
شماره کتابشناسی ملی	۴۱۶۲۰۵۲

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی مجد گزارش فرمایید.

بزهکاری اطفال و نوجوانان

تألیف: دکتر هوشنگ شامبیاتی

انشارات مجد

چاپ اول ۱۳۹۵ تعداد: ۵۰۰ نسخه
حق چاپ محفوظ است. به «مجد» است.
دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان رشید نظری، پلاک ۱۰۸
تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴-۶۶۴۹۴۲۲-۶۶۴۹۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۸۸-۶
ISBN: 978-600-193-588-6

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم، تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۱
شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهیدای ژاندارمری، پلاک ۵۱، تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور به طور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
فصل اول: طفل بزهکار کیست و عکس العمل اجتماعی علیه وی چیست؟	۱۹
بخش اول: مسئولیت کیفری اطفال در ادوار مختلف	۲۴
الف - تحولات تاریخی	۲۵
اول: شرایط مسئولیت اطفال در ایام باستانی:	۲۵
دوم: شرایط مسئولیت اطفال در مذاهب:	۲۸
سوم: شرایط مسئولیت اطفال بزهکار در مکتب کلاسیک:	۳۰
چهارم: شرایط مسئولیت کیفری اطفال در مکتب نئوکلاسیک	۳۳
پنجم: شرایط مسئولیت اطفال در مکتب تحقیقی	۳۵
بخش دوم: مسئولیت کیفری اطفال از نظر قانون	۳۷
الف - محدوده سنی از نظر جرم شناسی	۳۷
اول - دوره کودکی	۳۷
دوم - دوران نوجوانی	۴۰
سوم - دوره جوانی	۴۲
چهارم - دوره بزرگسالی	۴۳
پنجم - دوره کهنسالی	۴۴
ب - محدوده سنی از نظر مقررات قانونی	۴۶
اول - رژیم قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴	۴۸
۱ - اطفال کمتر از ۱۲ سال	۴۸
۲ - اطفال بین ۱۲ تا ۱۵ سال	۴۹
۳ - اطفال بین ۱۵ تا ۱۸ سال	۵۰
دوم - رژیم قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار مصوب ۱۳۳۸	۵۲
۱ - تصمیمات دادگاه در مورد اطفال ۶ تا ۱۲ سال	۵۴

- ۲- تصمیمات دادگاه در مورد اطفال ۱۲ تا ۱۵ سال: ۵۵
- ۳- تصمیمات دادگاه در مورد اطفال ۱۵ تا ۱۸ سال: ۵۷
- بخش سوم: عکس العمل جامعه در قبال اطفال بزهکار پس از پیروزی انقلاب اسلامی ۶۰
- مبحث اول: مسئولیت کیفری اطفال در قانون مجازات اسلامی ۶۰
- گفتار اول: حد بلوغ چیست ۶۱
- گفتار دوم: حد رشد چیست؟ ۶۹
- مبحث دوم: حد تمیز و عدم تمیز در اطفال چگونه است؟ ۷۸

فصل دوه - عکس العمل جامعه در قبال اطفال و نوجوانان بزهکار پس از پیروزی

- انقلاب اسلامی ۸۳
- بخش اول: تغییرات حاصله در قوانین ۸۵
- مبحث اول: تغییرات حاصله در قوانین ماهوی ۸۵
- گفتار اول: تغییرات حاصله در لایحه قانون تشکیل دادگاههای عمومی و قانون راجع به مجازات اسلامی ۸۵
- الف - لایحه قانون تشکیل دادگاههای عمومی ۸۵
- ب - قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب سال ۶۱ ۸۶
- گفتار دوم: قانون مجازات اسلامی ۸۷
- مبحث دوم: تغییرات حاصله در قوانین شکلی ۸۸
- گفتار اول: نقش پلیس در رابطه با جرایم اطفال و نوجوانان بزهکار ۹۱
- گفتار دوم: تعقیب جرایم در دادرسی اطفال و نوجوانان بزهکار ۹۳
- الف - قاعده شایستگی تعقیب ۹۴
- ب - موقوفی و تعلیق تعقیب اطفال و نوجوانان بزهکار ۹۶
- ب - میانجی‌گری در دادرسی اطفال و نوجوانان ۹۸
- گفتار سوم: تحقیقات مقدماتی ۱۰۳
- الف - محرمانه بودن تحقیقات ۱۰۵
- ب - غیرعلنی بودن تحقیقات ۱۰۶
- پ - شناخت شخصیت طفل و نوجوان ۱۰۶

ت - نحوه احضار طفل یا نوجوان به دادسرا یا دادگاه	۱۱۰
بخش دوم: دادگاه اطفال و نوجوانان	۱۱۳
مبحث اول: تشکیلات و صلاحیت دادگاه‌های رسیدگی کننده به جرایم اطفال و نوجوان	۱۱۳
گفتار اول: دادگاه ویژه اطفال و نوجوانان	۱۱۵
الف - صلاحیت دادگاه ویژه	۱۱۶
۱ - صلاحیت مرجع قضایی	۱۱۶
۱ ا - صلاحیت ذاتی	۱۱۶
دو - صلاحیت محلی	۱۱۷
سوم - صلاحیت شخصی	۱۱۹
ب - صلاحیت قضایی رسیدگی کننده	۱۲۰
ب - نحوه انتخاب و اوردن دادگاه	۱۲۳
گفتار دوم: دادگاه کیفر یک - بزه رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان	۱۲۵
الف - تشکیلات	۱۲۵
ب - صلاحیت مرجع قضایی	۱۲۵
مبحث دوم: تشریفات رسیدگی	۱۲۷
گفتار اول: رسیدگی به نوع جرم ارتكایی	۱۲۷
الف - ملاک سنی	۱۲۷
ب - نحوه رسیدگی مستقیم و غیرمستقیم	۱۲۸
۱ - رسیدگی مستقیم	۱۲۸
۲ - رسیدگی غیرمستقیم	۱۳۰
ب - تشریفات رسیدگی مستقیم و غیرمستقیم به پرونده	۱۳۱
۱ - تشریفات رسیدگی مستقیم	۱۳۱
۲ - تشریفات رسیدگی غیرمستقیم	۱۳۲
مبحث سوم: برگزاری جلسه رسیدگی و اخذ تصمیمات مقتضی	۱۳۵
گفتار اول: نحوه برگزاری جلسه رسیدگی و ختم آن	۱۳۵
الف - دعوت طرفین دعوی	۱۳۵
ب - حضور طرفین و سایر افراد در دادگاه	۱۳۶

۱۳۷	پ - اخذ آخرین دفاع
۱۳۸	گفتار دوم: اخذ تصمیمات
	الف - رویکرد و تدابیر قانون مجازات اسلامی نسبت به مسئولیت کیفری اطفال و نوجوانان بزهکار
۱۳۸	
۱۳۹	۱ - تعیین سن عدم مسئولیت کیفری اطفال و نوجوانان بزهکار
۱۴۲	۲ - تعیین سن تمیز و عدم تمیز اطفال و نوجوانان بزهکار
	ب - رویکرد و تدابیر قانون جدید در خصوص تعیین مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی
۱۴۳	
۱۵۰	مبحث چهارم: قانون اصلاح و تربیت
۱۵۳	گفتار اول: سازمان قانون اصلاح و تربیت
۱۵۳	الف - قسمت نگهداری موقت
۱۵۴	ب - قسمت پذیرش، تشخیص و تحقیقات جرم‌شناسی
۱۵۵	پ - قسمت آموزش، تعلیم و تربیت
۱۵۶	گفتار دوم: آموزش فنی و حرفه‌ای
۱۵۷	گفتار سوم: وظایف مسئولین قانون اصلاح و تربیت
۱۵۷	الف - وظایف مدیر قانون
۱۵۷	ب - وظایف مربیان
۱۵۸	ب - وظایف مراقبین
۱۵۹	ت - مرکز مراقبت بعد از خروج
۱۶۳	فصل سوم: انواع جرایم ارتكابی اطفال و نوجوانان
۱۶۶	بخش اول: جرایم بر ضد اشخاص
۱۶۶	گفتار اول: اعمال منافی عفت
۱۷۸	گفتار دوم: ایراد جنایت
۱۷۸	الف - ایراد جنایت بر عضو توسط اطفال و نوجوانان بزهکار
۱۸۲	ب - ایراد جنایت بر نفس
۱۸۲	۱ - علل و ارتكاب قتل عمدی
	۲ - عکس العمل جامعه در قبال جنایات‌های عمدی و غیر عمدی

۱۸۵	اطفال و نوجوانان
۱۸۹	بخش دوم: ارتکاب جرایم علیه اموال و یا نظم عمومی جامعه
۱۸۹	مبحث اول: جرایم بر ضد اموال
۱۹۰	گفتار اول: سرقت ارتكابی توسط کودکان و نوجوانان
۱۹۶	گفتار دوم: تخریب اموال دیگران
۱۹۸	مبحث دوم: جرایم علیه نظم عمومی جامعه
۱۹۸	گفتار اول: اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان
۱۹۹	الف - مواد مخدر و آثار آن
۱۹۹	اول - تروئین و آثار آن
۲۰۰	دوم - کوکائین و آثار آن
۲۰۱	سوم - حشیش و آثار آن
۲۰۱	ب - اعتیاد کودکان و نوجوانان
۲۰۵	گفتار دوم، تکدی‌گری و سرگردانی
۲۰۷	گفتار سوم: جرایم منکراتی
۲۰۸	الف - بدحجابی
۲۰۸	ب - موسیقی مبتذل
۲۰۹	پ - برگزاری و شرکت در مجالس لهو و لعب
۲۱۳	فصل چهارم: علل ارتکاب جرایم اطفال و نوجوانان
۲۱۹	بخش اول: عوامل بزه‌زای داخلی
۲۱۹	مبحث اول: وراثت
۲۲۱	گفتار اول: وراثت و کروموزوم
۲۲۳	الف - اختلالات کروموزومی و اثرات آن
۲۲۳	۱ - منگولیسم یا سندروم داون
۲۲۴	۲ - سندرم ترنر
۲۲۵	۳ - سندروم کلاین فelter
۲۲۵	۴ - زن و کروموزوم اضافی
۲۲۶	۵ - مرد و کروموزوم اضافی

- ۲۲۷ ب - وراثت و عامل RH
- ۲۲۸ گفتار دوم: عوامل ذاتی غیر ارثی
- ۲۲۸ الف - عوامل مربوط به دوران حاملگی
- ۲۲۸ ۱ - سن مادر
- ۲۲۹ ۲ - سوء تغذیه
- ۲۳۰ ۳ - تأثیر داروهای شیمیایی
- ۲۳۱ ۴ - تأثیر الکل، مواد مخدر و مواد روان گردان
- ۲۳۲ ب - بیماری‌های مادر در دوران بارداری
- ۲۳۳ ۱ - مردن هم جنس گرا
- ۲۳۴ ۲ - معتادان به مواد مخدر تزریقی
- ۲۳۴ ۳ - بیمار، مبتلو، هموفیلی
- ۲۳۵ ۴ - حالات هجانه عاطفی مادر
- ۲۳۶ ۵ - تأثیر تشعشعات، یواک
- ۲۳۶ ب - عوامل مربوط به دوران زایمان
- ۲۳۷ مبحث دوم: اختلالات روانی
- ۲۳۷ گفتار اول: نظریه فلاسفه و دانشمندان در مورد تن و روان
- ۲۳۸ الف - نهاد «ID»
- ۲۴۱ ب - من «EGO»
- ۲۴۲ ب - فراخود «SUPER EGO»
- ۲۴۳ گفتار دوم: تأثیر اختلالات روانی در بزهکاری اطفال و نوجوانان
- ۲۴۳ الف - کاناها
- ۲۴۴ ب - کالیوها
- ۲۴۴ ب - کودن‌ها
- ۲۴۶ بخش دوم: عوامل بزه‌زایی خارجی
- ۲۴۷ مبحث اول: مشکلات ناشی از زندگی خانوادگی
- ۲۵۰ گفتار اول: آلودگی خانواده
- ۲۵۰ الف - خانواده نامتعادل
- ۲۵۳ ب - اعتیاد اعضای خانواده

۲۵۵	گفتار دوم: ناسازگاری و ناپسامانی های موجود در خانواده
۲۵۵	الف - تقلید پذیری
۲۵۷	ب - کمبود محبت
۲۶۰	پ - اختلاف خانوادگی
۲۶۲	گفتار سوم: قیود خانوادگی
۲۶۲	الف - دیدگاه فرهنگی
۲۶۴	ب - اشتغال به کار مادر
۲۶۶	پ - هم حضور پدر در خانواده
۲۶۸	۱ - فتان والدین
۲۶۸	۲ - طلاق، جدایی والدین
۲۷۰	مبحث دوم: مشکلات اساسی و عوامل اجتماعی
۲۷۴	گفتار اول: محیط اجتماعی
۲۷۴	الف - محیط فرهنگی
۲۷۸	ب - محیط طبیعی
۲۸۰	پ - محیط اقتصادی
۲۸۳	گفتار دوم: تأثیر وسایل ارتباط جمعی
۲۸۳	الف - تأثیر سینما و تلویزیون
۲۸۷	ب - تأثیر مطبوعات و نشریات
۲۸۹	مبحث سوم: به کارگیری روش های لازم جهت پیشگیری از وقوع رید
۲۸۹	اطفال و نوجوانان
۲۸۹	گفتار اول: ایجاد محیطی آرام و سالم در خانواده
۲۹۰	اول - برقراری دوستی و تفاهم بین والدین
۲۹۱	دوم - همبازی شدن با کودک و نوجوان
۲۹۱	سوم - احتراز از رقابت در جلب محبت فرزندان
۲۹۳	چهارم - عدم ایجاد ناسازگاری در محیط خانواده
۲۹۳	پنجم - عدم پرخاشگری والدین نسبت به خود و یا نسبت به فرزندان
۲۹۴	ششم - پرورش حس اعتماد به نفس

۲۹۵	هفتم - حفظ شخصیت فرزندان
۲۹۶	هشتم - مشورت با فرزندان
۲۹۷	نهم - ابزار مهر و محبت به فرزندان
۲۹۷	دهم - تأمین محیط مسکن مناسب
۲۹۸	یازدهم - جلوگیری از تحریک جنسی فرزندان
۳۰۰	دوازدهم - تأمین نیازهای مادی و معنوی
۳۰۲	گفتار دوم: تأمین آموزش و پرورش مناسب
۳۰۳	اول - نقش مدرسه در پیشگیری از بزهکاری
۳۰۵	دوم - نقش معلم در پیشگیری از بزهکاری
۳۰۸	نتیجه کوتاه

۳۱۰	فهرست منابع و مآخذ
۳۱۰	الف - کتب
۳۱۴	ب - مقالات و نشریات
۳۱۵	پ - رساله و پایان نامه ها
۳۱۶	انگلیسی

مقدمه

یکی از مسائل پیچیده و ناراحت کننده جهان امروزه که توجه بسیاری از محققین، جامعه‌شناسان، جرم‌شناسان، روان‌شناسان و متخصصین امر را به خود معطوف داشته، موضوع متهمین کم سن و سال و یا به اصطلاح «اطفال و نوجوانان بزهکار» می‌باشد که روز به روز هم گسترش بیشتری می‌یابد. توسعه و افزایش بزهکاری و ارتکاب جرم فقط مربوط به کودکان و نوجوانان نبوده، بلکه فرآیندی است که صرف نظر از سن مرتکبین اعمال مجرمانه و بزهکارانه، در سطح کلان نیز مشاهده می‌شود.

با توجه به وضع موجود، اولین سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا اقدامات صورت گرفته در زمینه مبارزه با جرایم اطفال و نوجوانان بزهکار، مبتنی بر اصول صحیح و درستی استوار گردیده است یا خیر؟ آمارهای منتشره از گزارش‌های جهانی سازمان ملل متحد نشان می‌دهد که علی‌رغم بهبود وضع زندگی و معیشتی و علی‌رغم ازدیاد سریع مؤسسات و خدمات، جرایم ارتكابی اطفال و نوجوانان با سرعت و آهنگ بیشتری افزایش می‌یابد.^(۱)

در خصوص این که چرا جرائم افراد کم سن و سال در حال ازدیاد است، فرضیه‌های مختلفی ارائه شده است. عده‌ای ازدیاد جرم را محصول سستی اعتقادات دینی و مذهبی دانسته و معتقدند که علم، ایمان و عمل صالح، مراحبات رشد انسان را فراهم می‌سازد. آفات نظیر خودپرستی، حُب دنیا یا دنیا زدگی، غفلت، تکبر و خودبرتربینی، تقلید و شخصیت زدگی، اکثریت زدگی و سخن بدون علم، بی‌ایمنی، اطمینان و گمان، کتمان حق، مجادله با حق، هوی و هوس‌های برونی، قساوت قلب، از خود بیگانگی، عناد جوئی، خودستایی سبب می‌گردند که انسان از رشد و کمال بازمانده و بالنتیجه به طرف بزهکاری سوق داده شوند.^(۲)

برخی نیز معتقدند که بروز جنگ علت اساسی ازدیاد جرایم اطفال و نوجوانان می‌باشد. وضعیت نابسامان کودکان و افزایش بزهکاری اطفال قبل از جنگ جهانی دوم

۱- الوندی، مظفر، «جرم و بزهکاری در مرحله‌ای از دوران نوجوانی» ماهنامه اصلاح و تربیت، شماره ۵۷، مهر ۱۳۷۸، ص ۱۹.

۲- نصری، عبدالله، «مبانی انسان‌شناسی در قرآن»، انتشارات بنیاد انتقال تعلیم و تربیت اسلامی، چاپ اول، دی ماه ۱۳۶۱، ص ۲۴۳.

موجب شد تا موضوع اصلی کنگره اول در سازمان ملل متحد در سال ۱۹۵۵ به بزهکاری اطفال و اصلاح آن اختصاص یابد. البته قبل از بررسی در کنگره اول، موضوع بزهکاری اطفال، ذیل موضوع دفاع اجتماعی از همان ابتدا و از سال ۱۹۴۶، جزء نگرانی‌های عمده کمیسیون اجتماعی شورای اقتصادی، اجتماعی سازمان ملل بوده که در سال ۱۹۴۹، اقدام به یک سری مطالعات تطبیقی در اقصی نقاط جهان نموده است.^(۱) در گزارشی که در سال ۱۹۹۶ به مجمع عمومی سازمان ملل متحد ارائه شده تخمین زده شده که در طول ۱۹۸۶ تا ۱۹۹۶، حدود دو میلیون کودک در جریان منازعات مسلحانه کشته شده و سه برابر این تعداد دچار جراحت‌های شدید و یا برای همیشه معلول شده‌اند. بسیاری از آن‌ها در اثر انفجار مین بوده است.

بدیهی است سست شدن پایه و مبانی مذهبی و یا بروز جنگ و مسائل ناشی از آن نمی‌تواند به عنوان عامل منحصر به فرد افزایش جرایم اطفال و نوجوانان باشد و مسلماً عوامل مختلف دیگری را خود دارند که در ازدیاد آن بی‌تأثیر نخواهند بود منجمله عواملی نظیر توسعه ناآرامی صنایع، وسعت و گسترش بی‌رویه و غیراصولی شهرها بالاخص ایجاد حاشیه نشینی، در کم‌رختن و از هم پاشیدگی خانواده و سست شدن پایه و مبانی اخلاقی را می‌توان از عوامل مؤثر در ازدیاد جرایم اطفال و نوجوانان برشمرد.

از آن گذشته کیفیت نوع جرایم ارتكابی اطفال و نوجوانان نیز تغییر یافته و همین امر باعث نگرانی و ناراحتی فراوان می‌شود. امروزه جرایم ارتكابی اطفال و نوجوانان علیه اموال رو به گسترش نهاده است. به همین ترتیب جرایم علیه افراد از جمله جرایم جنسی، هم جنس بازی و فحشاء نیز رو به گسترش است. اخیراً نیز سرقت و سایل جانبی اتومبیل و حتی سرقت اتومبیل، موتورسیکلت و سرقت از فروشگاه‌های بزرگ و سوپرمارکت‌ها نیز بر تعداد جرایم سابق افزوده است. در چنین مواقعی است که قانونگذار جمهوری اسلامی ایران در صدد چاره‌جویی برآمده و با وضع قوانین جزائی، علت ارتكاب جرایم اطفال و نوجوانان را مدنظر قرار داده و با اعمال مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی مناسب در صدد پیشگیری از ارتكاب جرایم آنان برآمده است. در قوانین جدید اطفال و نوجوانان بزهکار اعمال مجازات‌های عقوبتی و پاداش سنتی به

۱- طه، فریده، «بررسی کنگره پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد»، نشر میزان، چاپ اول، زمستان ۱۳۹۰، ص ۱۵۱.

کنار گذاشته شده، چرا که با مجازات و تنبیه سرسختانه دیگر نمی‌توان از بزهکاری و تکرار جرم اطفال و نوجوانان پیشگیری به عمل آورد و چون هدف تعلیم و تربیت، اصلاح، درمان و بازسازی اطفال و نوجوانان بزهکار است لذا قانونگذار اولاً جهت دادرسی آنان، دادگاه ویژه اطفال و نوجوانان را پیش بینی نموده که صلاحیت رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان زیر سن هیجده سال را دارند. ثانیاً هدف تصمیمات دادگاه اعمال اقدامات تأمینی و تربیتی به جای مجازات جهت تعلیم و تربیت، اصلاح و درمان و بازسازی مجرمین خردسال و نوجوان می‌باشد. ثالثاً محل نگهداری این قبیل مجرمین نیز در مکان خاص جداگانه‌ای به نام «کانون اصلاح و تربیت» خواهد بود. روش‌های اتخاذی در این کانون جنبه اصلاح و تربیت را دارد.

باید اذعان نمود که لزوم شناخت شخصیت طفل و یا نوجوان بزهکار به منظور اتخاذ روش‌های اصلاحی، تربیتی و درمانی مهم‌ترین انگیزه تشکیل دادگاه اطفال بزهکار به ریاست قاضی متخصص اطفال و نوجوانان بوده و هست. قاضی اطفال که در دادرسی آنان وظایف عمده‌ای بر عهده دارد، موظف است که با تشکیل پرونده شناسایی شخصیت یا همکاری متخصصین فن از قبیل مددکار اجتماعی، روان‌شناس، روان‌پزشک، جامعه‌شناس و پزشک به بررسی شناخت انگیزه، غرایز و علل جرم ارتكابی پرداخته و سپس روش‌های اصلاحی، تربیتی یا درمانی را مورد اتخاذ تصمیم قضایی خود قرار دهد. برای دستیابی به این امر خطیر، قاضی اطفال می‌بایست با صبر، متانت، بردباری و شکیبایی نسبت به رفع مشکلات خرابدگی و اجتماعی طفل یا نوجوان اقدام و اعتماد و اطمینان او را به عنوان یک شخص هادی، حامی، اسوز، خیرخواه و نیک اندیش به خود جلب نماید.

از طرف دیگر نه تنها قاضی اطفال در مقام مساعدت و کمک به اطفال و نوجوانان بزهکار اقدامات مقتضی را مدنظر خود قرار می‌دهد. ضرورت ایجاب می‌کند که اگر طفل و یا نوجوان بزهکار مورد اجحاف بزرگسالان بالاخص والدین و اولیاء خود قرار گرفت آنان را نیز زیر چتر حمایتی خود قرار دهد.

یکی از پدیده‌های شوم، موضوع ایذاء و آزار کودکان است که به آن اصطلاحاً «کودک آزاری» می‌گویند. کودک آزاری دامنه شمول گسترده‌ای دارد. اولین مورد کودک آزاری، کودک آزاری جسمی است. اشکالی که به عنوان مثال می‌توان برای کودک آزاری جسمی بیان کرد، شامل مواردی از قبیل شلاق زدن، بستن کودک، کوبیدن او به دیوار، سوزاندن با

آب جوش یا مایعات داغ و تکان دادن شدید است. دومین مورد کودک آزاری، کودک آزاری جنسی است که در واقع به کارگیری، استفاده، واداشتن، درگیر کردن و یا هر رفتار جنسی یا منتهی به رفتارهای جنسی، تجاوز، تماس جنسی، فحشاء و هرگونه بهره‌برداری جنسی از کودکان و نوجوانان جهت کسب لذایت و ارضای میل جنسی را شامل می‌شود. از دیگر اشکال کودک آزاری، کودک آزاری ناشی از غفلت و مسامحه از جانب والدین یا اولیاء و یا سرپرست قانونی کودک است. علاوه بر این اگر بخواهیم برای کودک آزاری ناشی از غفلت و مسامحه تعریفی ارائه کنیم، می‌توان گفت: «کودک آزاری عبارت است از فراهم نیارودن نیازهای غذایی، پوششی، مسکن، بهداشت و مراقبت پزشکی، تحصیلی و سرپرستی کودکان توسط والدین یا سرپرست کودک است.»^(۱) در جمهوری اسلامی ایران آمار چندان دقیقی از این پدیده شوم وجود ندارد و علت عمده آن عبارتند از:

- ۱- عدم امکان آمارگیری از کودکانی که خود قربانی حادثه شده ولی به علت ترس از والدین یا ترس از بازجویی توسط مقامات قضایی و امکان دستگیری والدین و ضعف در قدرت بیان و عدم اطلاع از قانون، - ضمناً به همکاری و اظهار واقعیت نیستند؛
 - ۲- نقش مرتکبین چنین اعمالی - بین نه و ارباب که جهت فرار از مجازات و یا لعن و نفرین دیگران نه تنها موضوع را با آمارگران - مقامات قضایی در میان نمی‌گذارند، بلکه هنگام کشف اتفاقی این پدیده، سعی در مخفی نگه داشتن علت آن و یا گمراه ساختن صحنه سازی و تراشیدن دلایل ظاهریسند برای آن منتهی به تلاش می‌کنند خود را بی‌تقصیر و بی‌گناه جلوه داده و علت آن را برگردن کودک اندازند.
- مورد دیگری که غالباً اطفال و نوجوانان مورد اجحاف قرار می‌گیرند، بحث بزهکاری کودکان خیابانی است. به روایت آمار رسمی ملی و بین‌المللی درصد بالایی از بزهکاری اطفال، مربوط به کودکان خیابانی است. در دانش جامعه‌شناسی، کودکان خیابانی به دسته‌های متعددی تقسیم می‌شوند. در یک دسته‌بندی که شایع‌ترین آن می‌باشد، سه گروه در زمره کودکان خیابانی قرار می‌گیرند که عبارتند از: کودکان کارتن خواب، کودکانی که در سنین پایین از وجود آنان در کارهای طاقت فرسا بهره‌برداری می‌شود و نهایتاً کودکانی که نه کارتن خواب هستند و نه سرگرم انجام کار می‌باشند که غالباً در سطح خیابان‌ها بی‌هدف پرسه می‌زنند. این کودکان نظر به ویژگی‌ها و خصوصیات

۱- نیازمند، ندا، «آسیب‌شناسی عدالت ترمیمی و کودکان برده دیده» انتشارات گنج دانش، سال ۱۳۹۱، ص ۶۷.

روحي و رواني خاصي که دارند به نحو کاملاً محسوسني در معرض خطر بزهکاري قرار دارند.^(۱)

در خصوص کودک آزاري، در جمهوري اسلامي ايران آمار دقيقی از تعداد کودکان خياباني وجود ندارد. ولي در مجموع درصد کودکان خياباني، کودکان کار هستند که به علت فقر اقتصادي خانواده، مجبور به کار در خيابان هستند. ۹۰ درصد اين کودکان داراي والدين هستند و ۸۰ درصد آنان مهاجرند که ۴۲ درصد آنها از روستاها و شهرهاي ديگر ايران و ۳۸ درصد از آنها از کشورهاي خارج آمده‌اند و از نظر جنسيت نيز ۷۸ درصد آنها مذکر و در سنین پنج تا هيچده سالگي قرار دارند. متأسفانه اقدامات ناپيژ و محدودی نسبت به اين گروه از اطفال و نوجوانان صورت گرفته که نه تنها کافي به مقصود نيست، بلکه با الگوهاي پيشنهادي کنوانسيون حقوق کودک که در بند ۲ از ماده ۳ مقرر مي‌دارد: «کشورهاي طرف کنوانسيون متقبل مي‌شوند که حمايت‌ها و مراقبت‌هاي لازم را براي رفاه کودکان به‌توجه به حقوق و وظائف والدين آنها، قيم‌هاي قانوني و يا ساير افرادي که قانوناً مسئول آنان هستند، تضمين کنند و در اين راستا اقدامات اجرائي و قانوني مناسب معمول دارند» فاسد ساز دارد.^(۲)

هر چند کتاب بزهکاري اطفال و نوجوانان توسط انتشارات مجد به چاپ‌هاي متعددي رسيده ولي با نگرش به رويکرده و مقررات وضع شده در قانون مجازات اسلامي مصوب ۱۳۹۲ و تصويب قانون آيين دادرسي کفري در سال ۱۳۹۲ و اصلاحيه ۱۳۹۴ بر خود واجب دانستم که نسبت به ويرايش جايد آن اقدام کنم. کتاب حاضر مشتمل بر چهار فصل تدوين شده که فصل اول آن مربوط به شناخت مسؤوليت کيفري اطفال و نوجوانان در قانون تشکيل دادگاه اطفال بزهکار مصوب ۱۳۹۴ و قانون مجازات اسلامي جديد مي‌باشد. فصل دوم آن به موضوع عکس العمل جامعه در قبال اطفال و نوجوانان پس از پيروزي انقلاب اسلامي است که تغييرات حاصله از هفت ماهوي و شکلي مورد بحث قرار گرفته است. در فصل سوم انواع جرايم اطفال و نوجوانان بر اساس جرايم بر ضد اشخاص، اموال و نظم عمومي جامعه مورد احصاء واقع شده و نهايتاً در فصل چهارم علل ارتکاب جرايم اطفال و نوجوانان از منظر جرم‌شناسي تشریح

۱- مؤذن زادگان، حسيني، «کودکان و نوجوانان معارض با قانون و واکنش‌هاي اجتماعي»، مجموعه مقالات در تجليل از استاد برجسته دکتر محمد آشوري، علوم جنائي، چاپ اول، انتشارات سمت، سال ۱۳۸۳، ص ۱۲۳.

۲- حق پناهان، عباس، «جرم‌شناسي بزهکاري اطفال و نوجوانان»، انتشارات مجد، سال ۱۳۹۳، صص ۷۵ تا

شده است.

این کتاب ممکن است همه را اغناء نکند ولی از جهتی باعث جلوگیری از گرفتار شدن عده کثیری از اطفال و نوجوانان در مسیر بزهکاری خواهد شد. امید می‌رود که اهل تحقیق و اساتید، حقوقدانان و قضات محترم و صاحب نظران، مؤلف را از نظرات خود بی‌نصیب نگذاشته و چنانچه خطایی بر این قلم رفته باشد، با اصلاح آن گامی ناچیز در جهت بهره‌مندی و بهره‌وری از آن برداشته شود.

هوشنگ شامبیانی

بهار سال هزار و سیصد و نود و پنج

www.ketab.ir